

Experimenten als motor voor verandering

[Graag hier nog een citaat van een wetenschapper, filosoof, politicus et cetera dat illustratief is voor je essay](#)

[Het doel van een denktank over de financiële sector is niet om kant-en-klare antwoorden te geven op de financiële crisis, maar om te leren hoe we kunnen voorkomen om nog langer misleid te worden door de financiële sector¹.](#)

Irene van Staveren

Experimenteren doe je in een laboratorium. Voor de economie bestaan twee soorten laboratoria. De eerste is voor simulaties van economische gedrag door middel van spelletjes, in computerlabs of in de praktijk van alle dag. De tweede is een denktank waarin gebrainstormd wordt over alternatieve invullingen van economische instituties, organisaties, en beleid om de kloof te dichten tussen enerzijds een wenselijke economische toekomst en anderzijds de werkelijkheid van vandaag. Het Sustainable Finance Labⁱⁱ is van het tweede soort, dat net zoals bijvoorbeeld Economy Transformers en Bank of the Future werkt aan hervorming van de financiële sector in reactie op de crisis. Doel van het in 2010 opgerichte Sustainable Finance Lab is het ontwikkelen van ideeën voor een daadwerkelijke verduurzaming van de financiële sector: een stabiele en robuuste financiële sector die bijdraagt aan een economie die de mens dient zonder daarbij zijn leefmilieu uit te putten.

Het Lab is een initiatief van Herman Wijffels en Klaas van Egmond van het Utrecht Sustainability Institute (USI) en Peter Blom van Triodos Bank. In dit Lab zijn 14 veertien wetenschappers uit verschillende wetenschappelijke disciplines samengebrachtⁱⁱⁱ. Het Sustainable Finance Lab (SFL) organiseerde in oktober en november 2011 een serie discussieavonden in de aula van het Academiegebouw te Utrecht. Dat heeft geleid tot conclusies en een serie aanbevelingen die zijn gedaan aan banken, andere bedrijven in de financiële sector, de toezichhouders en de politiek. -Daarnaast leveren de leden van het SFL via individuele en gezamenlijke publicaties en presentaties een bijdrage aan de hervorming van de financiële sector. Zij spraken met iedereen die wil meedenken over hervormingen, van de Occupy-beweging tot jonge, kritische bankiers. Het SFL heeft een eigen onderzoeker aangesteld en plant verschillende onderzoeksprojecten voor promovendi en PostDocs. Al deze activiteiten geven de denktank de noodzakelijke kritische massa om het gat tussen een stabiele, duurzame, en dienstbare financiële sector aan de ene kant en de onzekere financiële werkelijkheid die vol wantrouwen bejegend wordt aan de andere kant kleiner te maken.

In 2012 is er een tweede reeks discussieavonden gehouden op diverse plaatsen in het land en georganiseerd in samenwerking met partners in de financiële sector. Deze twee serie interacties was gericht op specifieke thema's zoals pensioenbeleggingen, de bankenstructuur, en de cultuur in banken. Eind 2011 heeft het SFL een voorlopige balans opgemaakt. De belangrijkste conclusies zijn:

- SFL-leden zijn door de avonden gesterkt in de overtuiging dat de achterliggende oorzaken van de financiële crisis anno 2011 niet zijn weggenomen. Dat meer fundamentele veranderingen nodig zijn om tot een duurzamer economisch model en robuuster inrichting van de financiële sector te komen.

- We lopen alsmat pijnlijker tegen de sociale en ecologische grenzen aan van het economisch model zoals we dat nu kennen. Dat dwingt ons de omslag naar duurzaamheid te maken. Dat vraagt oog voor de lange termijn, begrip voor de kansen en risico's die we in de nabije toekomst hierdoor lopen, de (nu nog) externe effecten. De enige echt toekomstbestendige economie is een duurzame economie. Dat besef moet overal aanwezig zijn, zeker ook in de financiële sector die een cruciale rol speelt in de aanwending van de beschikbare middelen.

- Deze financiële sector heeft de afgelopen jaren echter de risico's niet goed ingeschat en blijkt gegeven van een korte termijn oriëntatie, gericht op financiële hypes. De sector is tekort geschoten. Niet alleen in termen van sociale en ecologische criteria maar ook in termen van winstgevendheid, een efficiënte allocatie van kapitaal, en het voldoen aan de wensen van cliënten.

- De afgelopen jaren zijn kapitaal, kostbare tijd en talenten verloren gegaan, een ongekende schuldenberg getuigt daarvan. In de samenleving bestaat breed wantrouwen en groeiend verzet tegen de financiële sector.

- De komende jaren zal de financiële capaciteit uiterst efficiënt ingezet moeten worden, gericht op het maken van de omslag naar duurzaamheid. De samenleving moet erop kunnen vertrouwen dat de financiële sector dit doet, dat deze de kansen ziet die investeren in een duurzame economie biedt. De sector moet weer ten dienste staan van een duurzame ontwikkeling van de reële economie.

- In onze visie dient de trend in de financiële sector van alsmat groter, complexer en riskanter te worden gekeerd. Het moet weer beheersbaar worden: veiliger, simpeler en soberder. Voor een land als Nederland is ook de omvang van de sector waarvoor ze als overheid garant staat een punt van zorg, het moet daarom ook kleiner.

- Banken worden nu geconfronteerd met veel verschillende nieuwe regels. Deze kwantiteit verhuult echter een gebrek aan kwaliteit. Vele kleine ingrepen voldoen hier niet en zijn niet gericht op echte verandering. Deze opeenstapeling van maatregelen heeft als effect dat je tussen de bomen het bos niet meer kunt zien en kost bovendien onevenredig veel geld en aandacht. Het is beter om een paar heldere fundamentele ingrepen te plegen.

Het SFL heeft ~~vervolgens~~ een aantal aanbevelingen gedaan. Deze zijn na de val van het kabinet voorjaar 2012 naar de politieke partijen gestuurd als input voor de nieuwe verkiezingsprogramma's voor de komende vier jaar:

1. Pas de structuur van de bankensector aan de Nederlandse maat aan.

Sluit aan bij internationale maatregelen ('best practices') als in de Verenigde Staten (~~'Volcker Rule'^{iv}~~) en het Verenigd Koninkrijk (~~'Vickers report'^v~~), pas deze aan de specifieke situatie van de Nederlandse economie en financiële sector. Uitgangspunten zouden daarbij moeten zijn:

a. Verbied handelen voor eigen rekening door banken ('Volcker rule'^{vi}). Hieronder vallen niet de zakenbanktransacties (zoals de afgeleide financiële producten rente- en valuta-swaps) die verbonden zijn aan reële activiteiten van klanten.

b. Zorg dat in geval van financiële problemen de essentiële publieke functies van een bank (betalingenverkeer, deposito's, lokale kredietverlening) beschermd zijn ('ringfencing' als bij 'Vickers'^{viii}) en de publieke taken gemakkelijk uit de bank getild kunnen worden¹.

2. Geen bonussen binnen financiële sector.

Binnen op de reële economie georiënteerde banken hoort geen beloningsstructuur die gerelateerd is aan puur financiële criteria. Deze zijn in een ondoorzichtige en door informatieasymmetrie gekenmerkte financiële sector een slechte proxy voor het klantbelang waar het om draait. Hetzelfde geldt voor tussenpersonen die hypotheek en verzekeringen aan de man brengen en toezichthouders als accountants en adviseurs als juristen. De resultaat- en volume gerelateerde beloningssystematiek is nu een bron van wantrouwen tussen sector en publiek. Schaf daarom in de financiële sector de bonussen af (waaronder dus ook die van de Raad van Bestuur). Het niveau van de vaste salarissen in de sector is ruim voldoende om de concurrentie met andere sectoren aan te kunnen. Het schrappen van bonussen hoeft dan ook niet gecompenseerd te worden met een hoger vast salaris. ~~De sector is in deze aan zet.~~ Bonussen hebben geen aantoonbaar positief effect op de resultaten. Het is een klassiek coördinatieprobleem. De sector is in deze aan zet, maar -De sector kan het niet alleen. De financiële partijen hebben heeft hulp nodig om af te kicken.

3. Meer en betere kwaliteit eigen vermogen.

Verhoog het eigen vermogen, ga daarbij boven de minimumnormen van de laatste afspraken van het zogenoemde Basel-comité uit^{viii}. Nederland zou een voorbeeld kunnen nemen aan (zie niveau Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk die een financiële sector van vergelijkbare omvang kennen). Zorg dat in Europees verband (de Capital Requirements Directive IV CRD IV en de Capital Requirements Regulation CRR^{ix}) hiervoor voldoende ruimte blijft bestaan. Een deel van dit kapitaal kan in de vorm van schuld die in geval van financiële stress wordt omgezet in eigen vermogen (~~“eeroo”~~). Pas ook een meer robuuste en transparante wegingsmethodiek toe die niet door de banken zelf maar door toezichthouders wordt vastgesteld. Kijk ook naar de risicoweging van bezittingen zoals die nu is vormgegeven (Basel III) aangezien die evidente lacunes bevat, zoals het op nul stellen van de risico's van leningen aan OESO landen. Het SFL pleit voor simpele en transparante kapitaalverplichtingen, een simpele wat te hoge ongewogen leverage ratio (eigen vermogen gedeeld door balanstotaal) heeft de voorkeur boven allerlei ingewikkelde risico gewogen kapitaalreserve eisen.

4. Behandel vreemd en eigen vermogen fiscaal op gelijke wijze.

Faseer de gunstige fiscale behandeling van schuld uit (aftrekbaarheid van rentebetalingen voor ondernemingen). Dit geldt ook voor banken, die ten onrechte aanvoeren dat het aangetrokken kapitaal hun “grondstof” is en derhalve de kosten daarvoor aftrekbaar zouden moeten zijn.

5. Versterk de pluriformiteit in de Nederlandse bankensector.

¹ De huidige Tweede Kamer heeft de Minister verzocht hiertoe een adviescommissie in te stellen, deze aanbeveling loopt daarop vooruit.

Nederland is gebaat bij meer pluriformiteit en diversiteit zowel binnen als tussen banken. Binnen banken moeten niet alleen commercieel gedreven werknemers aangetrokken en gepromoveerd worden.

Maar ook tussen banken is meer variatie nodig qua omvang en ondernemingsvormen.

Breng daarom ABN ~~AMRO~~-Amro voorlopig niet naar de beurs maar onderzoek alternatieven als een blijvend controlerend belang van de staat of een ander stabiel aandeelhouderschap (zoals pensioenfondsen) en de mogelijkheid van een gecertificeerd (volks)aandeel of het volledig in staatshanden houden

Het is een ongezonde situatie dat de hele markt langzaam naar een universeel model convergeert. Een monocultuur is op korte termijn efficiënt maar altijd kwetsbaar en zelden duurzaam. Let in het bijzonder ook op de levensvatbaarheid van kleinere banken - zoals onlangs nog eens werd geïllustreerd door de overname van de

~~Friesland bank door de Rabobank Groep - (zie recente overname Friesland door Rabobank)~~-en waak over de toegankelijkheid van de markt.

Irene van Staveren is hoogleraar Pluralistische Ontwikkelingseconomie bij het Insitute of Social Studies van de Erasmus Universiteit Rotterdam en verbonden aan het Sustainable Finance Lab.

Formatted: Dutch (Netherlands)

Formatted: Dutch (Netherlands)

Formatted: Dutch (Netherlands)

Comment [MJG1]: Misschien wil je hier nog wat extra informatie geven.

Formatted: Font: Times New Roman

ⁱ Dit is een parafrasering van een beroemde uitspraak van de Keynesiaanse economie Joan Robinson (1903-1983): "The purpose of studying economics is not to acquire a set of ready-made answers to economic questions, but to learn how to avoid being deceived by economists."

ⁱⁱ Voor meer informatie, zie de website: <http://www.sustainablefinancelab.nl/>

ⁱⁱⁱ De leden van het Sustainable Finance Lab zijn: Harald Benink, Peter Blom, Arnoud Boot, Clemens Kool, Klaas van Egmond, Ewald Engelen, Arjo Klamer, Mark Sanders, Hans Schenk, Esther-Mirjam Sent, Irene van Staveren, Rens van Tilburg (secretaris), Bert de Vries, Herman Wijffels (voorzitter).

^{iv} ~~Graag hier uitleg van de Volcker Rule~~

Formatted: Dutch (Netherlands)

^v ~~Graag hier een kleine uitleg en de link naar het rapport~~

Formatted: Dutch (Netherlands)

^{vi} ~~Zie noot iii De Amerikaanse Volcker Rule houdt in het splitsen van enerzijds handelen voor eigen rekening en investeringsactiviteiten, en anderzijds spaar- en leenactiviteiten voor consumenten.~~

^{vii} ~~Uitleg in nootje Het Vickers advies stelt dat de basisfunctie van betalingsverkeer en eenvoudig lenen en sparen ten alle tijden gegarandeerd moet blijven door deze functie formeel af te schermen van andere activiteiten van banken. Het SFL erkent ook andere opties hiervoor, zoals bijvoorbeeld een fall-back bankrekening voor iedere burger, gekoppeld aan het Burger Service Nummer.~~

Formatted: Dutch (Netherlands)

^{viii} ~~De zogenoemde Basel III-aanbevelingen dateren al van 2009. Ze beogen: Verhoging van de kwaliteit van kapitaal; Verbetering van de risicodekking kapitaaleisen; Introductie van de 'leverage ratio; Vermindering van procycliciteit; en Aanpakken van het systeemrisico~~

Formatted: Dutch (Netherlands)

^{ix} ~~CRR is onderdeel van CRD IV dat de regels omvat voor de kapitaalvereisten. De directive geeft aan hoe de financiële instellingen bestuurlijk met de regels moeten omgaan.~~

Formatted: Dutch (Netherlands)

Formatted: Dutch (Netherlands)